

ОСНОВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ФАРМАКОЛОГІЇ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

BASIC PEDAGOGICAL APPROACHES AND PRINCIPLES IN TEACHING PHARMACOLOGY IN A MEDICAL UNIVERSITY

У науковій статті розглядаються поняття педагогічних підходів, їх сутність та значення при викладанні фармакології у медичному університеті та основні відмінності від поняття метод. Досліджується поняття методологія, яка необхідна для розв'язання певних педагогічних проблем. Наводиться класифікація теоретико-методичних підходів з урахуванням історичних особливостей, щодо педагогічної науки, з урахуванням критеріїв, що використовуються в якості методологічної основи. У процесі професійної підготовки майбутніх лікарів важливим елементом є визначення основних педагогічних підходів, які мають оптимізувати цей процес навчання відповідно до потреб суспільства. В статті розглядається основні педагогічні підходи, зокрема: антропологічний, культурологічний, особистісно-орієнтований, міждисциплінарний, діяльнісний, комунікативний. Обернутується їх роль і місце при викладанні фармакології. Наголошується, що одним з основних педагогічних підходів у медичній сфері, це міждисциплінарний, що ґрунтується на міжпредметній інтеграції. Значне місце займає діяльнісний підхід, що сприяє формуванню. У майбутніх лікарів професійних умінь, а також постійно удосконалювати свою професійну майстерність й постійно займатись самоосвітою. Аналізується особистісно-орієнтований підхід, що базується на процесах самопізнання, саморегуляції та самовдосконалення. В основі особистісно-орієнтованого підходу знаходиться принципи самоактуалізації, індивідуальності, суб'єктивності, вибору, творчості і успіху, довіри і підтримки. Розглядається комунікативний підхід, як основа для покращення мовленевих навичок і вмінь та їх застосування на практиці, оскільки цей компонент надзвичайно важливий для реалізації творчого потенціалу у практичній діяльності лікаря. Вибір представлених підходів сприяє досягненню інтегративного результату – знаннями з фармакології.

Ключові слова: викладання фармакології, медичний заклад вищої освіти, педагогічна наука, педагогічний підхід, антропологічний, культурологічний, особистісно-орієнтований, міждисциплінарний, діяльнісний, комунікативний, підготовка майбутніх лікарів.

The article discusses the concept of pedagogical approaches, their essence and importance in teaching pharmacology at a medical university and the main differences from the concept of method. The concept of methodology, which is necessary for solving certain pedagogical problems, is studied. A classification of theoretical and methodological approaches is given, taking into account historical features, in relation to pedagogical science, taking into account the criteria used as a methodological basis. In the process of professional training of future doctors, an important element is to identify the main pedagogical approaches that should optimize this learning process in accordance with the needs of society. The article discusses the main pedagogical approaches, in particular: anthropological, cultural, personality-oriented, interdisciplinary, activity-based, communicative. Their role and place in teaching pharmacology is substantiated. It is emphasized that one of the main pedagogical approaches in the medical field is interdisciplinary, based on interdisciplinary integration. An important place is occupied by the activity approach, which contributes to the formation of professional skills in future doctors, as well as to constantly improve their professional skills and to be constantly engaged in self-education. The article analyzes the personality-oriented approach based on the processes of self-knowledge, self-regulation and self-improvement. The personality-oriented approach is based on the principles of self-actualization, individuality, subjectivity, choice, creativity and success, trust and support. The communicative approach is considered as a basis for improving speech skills and abilities and their application in practice, since this component is extremely important for the realization of creative potential in the practical activities of a doctor. The choice of the presented approaches contributes to the achievement of an integrative result – knowledge in pharmacology.

Key words: teaching pharmacology, medical institution of higher education, pedagogical science, pedagogical approach, anthropological, cultural, personality-oriented, interdisciplinary, activity-based, communicative, training of future doctors.

УДК 378.147:615
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.36>

Луценко О.А.,
викладач кафедри фармакології
клінічної фармакології та фармацевції
Полтавського державного медичного
університету

Петренко Л.М.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В.Г. Короленка

Постановка проблеми. На сучасному етапі вища медична освіта перебуває в стані системної модернізації, що зумовлене глобальними змінами, що відбуваються в економічній і соціальній сферах і вимагають впровадження нових підходів до організації професійної підготовки майбутніх лікарів [25, р. 1].

Вирішення методологічних проблем можуть формулюватись в рамках певних методологічних підходів. Термін «підхід» використовується для позначення сукупності ідей, принципів, методів, що знаходяться в основі вирішення проблем [13, с. 12].

Підхід – це методологія вирішення проблеми, що розкриває основну ідею, соціально-економічні, філософські, психологічно-педагогічні передумови, цілі, принципи, етапи для досягнення мети.

Існують думки, що аналіз дефініції «підхід» зазвичай звертаються в особливі періоди розвитку певної діяльності, коли фіксуються принципіальні зміни або виникають не розв'язувані наявними засобами проблеми. До ХХ ст. характеристика підходів обговорювалась відносно ретроспективного заперечення будь-яких підходів (Платон, софісти, Ф. Бекон, Аристотель та емпіризм Локка). Методологія різних сфер

діяльності в ХХ-му столітті вимагала безпосереднього конструювання різних підходів. Різні підходи розробляються в конкретних науках, де вони або змінювали один одного або співіснували не порушуючи дисциплінарної цілісності, створюючи полі- предметність в рамках однієї дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання підготовки фахівців закладів вищої освіти стали предметом дослідження відомих науковців М. Гриньова, В. Кремінь, Я. Кульбашна, М. Лещенко, Н. Литвиненко, Г. Пустовіт, І. Сліпуха, В. Фазан, М. Філоненко.

Методичні підходи при викладанні у медичних закладів вищої освіти висвітлені у роботах І. Булах, О. Волосовець, Н. Волощук, І. Войтовіч, О. Гомонюк, Б. В. Ждан, Зіменковський, В. Кремінь, В. Кресюн, О. Лінчевський, Н. Литвиненко, І. Мельничук, О. Науменко, Л. Петренко, Н. Стручинська, І. Чекман, та ін.

У той же час ряд аспектів даної проблеми залишаються не повною мірою з'ясовані, зокрема реалізація методичних підходів до вивчення змісту дисципліни фармакологія майбутніми лікарями.

Мета статті. Метою статті є спроби окреслити сутність основних методичних підходів до вивчення дисципліни фармакологія у процесі підготовки майбутніх лікарів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У філософії «підхід» розглядається як одне з методологічних понять, поряд з такими категоріями, як метод, програма, алгоритм. Всі вони реалізують процедуру наукової роботи, що призводить до отримання наукового знання.

Поняття підхід в методологічній літературі найменш розроблене та розглядається як найбільш загальне з перерахованих: «підхід виступає теоретичною основою для більш конкретних методологічних приписів» [2, с. 43].

Порівнюючи підхід і метод вчені називає три головні відмінності:

1. Підхід – менш оформлена методологічна освіта, використовується коли наукова проблема ще не може бути вирішена чіткими методами, вчений шукає тільки підхід до самої проблеми.

2. Підхід – менш директивна методологічна освіта, він може передбачати альтернативи вирішення проблеми у вигляді інших підходів, тобто він свідомо передбачає або має альтернативи.

3. Підхід – більша методологічне утворення, що може об'єднувати в собі сукупність методів і крім методів включає в себе теоретичні тези, поняття, принципи, що буде основою підходу.

Таким чином, можна виділити дві характеристики методологічного підходу: теоретичну концептуальну частину та технологічну частину, як спосіб її реалізації.

Методологічний підхід у вищій освіті та педагогічній науці розглядається як система принципів і методів вивчення, проектування і організації освітнього

процесу, що базується на основі системи знань про закономірності та закони взаємодії елементів освітнього процесу, що сформований відносно будь-якої якості або сторони буття людини [19, с. 111; 21 с. 30]. В сучасній освіті існують різні підходи: системно-діяльнісний, аксіологічний, антропологічний, культурологічний, технологічний, особистісно-орієнтований, компетентнісний та ін. Сучасна модель освіти проектується і реалізується на основі зазначених методологічних підходів [10, с. 164].

Основою будь-якої педагогічної технології є підготовка майбутніх спеціалістів з використанням різноманітних методологічних підходів у навчальному процесі. Наведемо основні визначення терміну «методологія». Методологія походить від «метод» і «логія» – вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності [15, с. 216]. Методологія – система принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему [8, с. 8]. Також методологію трактують як вчення про структурну побудову, логічні конструкції, методи і принципи розв'язання наукової проблеми, конкретніше – вчення про основоположні принципи побудови, форми і засоби наукового пізнання дійсності. Вочевидь методологія ґрунтується на сукупності принципів і методів, застосування яких у конкретному науковому дослідженні має можливість розв'язати певні проблеми. Сутність методології педагогічної науки представляється, як вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби педагогічної діяльності в області теорії і практики [14, с. 8].

Перед тим, як розглядати педагогічні підходи і принципи викладання фармакології майбутнім лікарям у медичних закладах вищої освіти торкнемося загальних питань теоретико-методичних підходів у педагогічній науці на яких вони базуватися та сутності поняття «підхід». У роботах з філософії та методології науки продемонстровано, що категорія «підхід» розглядається як одне з методологічних понять, поряд з такими категоріями, як «метод», «програма», «алгоритм». Всі вони є способами опису процедури наукової діяльності, що призводить до отримання наукового знання [11, с. 46].

В педагогічній науці та практиці виголошувалися фактично основні три підходи, це статево-віковий, індивідуальний і діяльнісний [10, с. 162]. Ці підходи на зараз істотно поповнились і в кінці ХХ ст. з'явилися акмеологічний, валеологічний, гуманістичний, діяльнісний, діагностичний, інтегральний, інформаційний, комунікативний, комплексний, середовищний, ситуаційний, технологічний, соціокультурний, парадигмальний, проблемний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, цілісний, ціннісний та інші підходи [11, с. 162].

Існує класифікація теоретико-методичних підходів щодо вивчення дисципліни, з урахуванням

критеріїв, що використовувались в якості методологічної основи [24, р. 688]. Виділяють шість підходів до педагогічної науки як наукової дисципліни, що розглядаються як три опозиції з точки зору: педагогічного процесу – наукоорієнтований-соціоорієнтований, здобувача освіти – антропологічний – культурологічний, педагога-практика, що сприймає і використовує педагогічні знання та феноменологічний – деонтологічний.

Наукоорієнтовний, антропологічний і феноменологічний підходи свідчать про увагу дослідників до внутрішньосистемних фактів. Соціоорієнтований, культурологічний, деонтологічний – свідчать про проникнення педагогічних знань в ширший соціальний, культурний і етнічний контекст. Антропологічні ідеї якості філософського контексту спираються на ідеї гуманістичної філософії, зокрема антропологічної онтології. У данному випадку мета науки визначається як встановлення закономірностей становлення і розвитку людини в освітньому процесі. У випадку антропологічного підходу предметом науки виступає освітня діяльність як основний тип системи, що саморозвивається [23, с. 39].

Культурологічний підхід в педагогічній науці спирається на розуміння екзистенціальної філософії про культуру. Цьому підходу активну увагу почали приділяти наприкінці 20-го століття. Культурологічний підхід у вищій школі виявляє нові аспекти і є чинником цілісності, що об'єднує професійні та особистості компоненти навчання здобувачів вищої освіти. Становлення культурологічного підходу таким чином відбувається шляхом набуття студентами гуманітарної культури [5, с. 9]. Його можна трактувати як створення світу культури у здобувачі вищої освіти, при чому відбувається особистісно-орієнтована актуалізація закладених у ній сенсів. Культура, як спосіб життєдіяльності людини, форма буття вирізняється прагненнями та вчинками, які несуть в собі ідеї гуманізму, свободи, розумності та духовності. В лоні культури людина реалізує закладені в ній сутнісні якості, реалізуються як особистість, яка сповідує гуманістичні цінності [4, с. 96].

Культура і медицина пов'язана всіма своїми гранями між собою, вирішуючи загальну задачу розвитку, якісного становлення людини. Діяльність майбутнього лікаря передбачає розвиток та набуття особистісних якостей, які дозволили б методами і формами медичної практики стверджувати вищі людські ідеали істини, краси і добра.

В педагогічній науці методологічний підхід визначає принципи організації педагогічного процесу та діяльність його учасників. Проведений аналіз теорії та практики української вищої освіти вказує на необхідність пошуку та впровадження принципово нових шляхів та підходів до формування ключових компетентностей майбутнього

лікаря, особливо при вивченні надскладної дисципліни фармакологія.

Компетентність вченими-педагогами визначається, як інтегральна якість особистості, яка виявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що базується на знаннях і досвіді, що набуті в процесі навчання, соціалізації.

Слід зазначити, що існує запит суспільства на якісну підготовку майбутніх лікарів, що потребує активізувати питання удосконалення їхньої фармакологічної підготовки, як однієї з основних складових лікування пацієнтів. Тому особливе значення має урахування низки підходів, що мають вирішальне значення у побудові освітньої траєкторії такої підготовки.

Педагогічні підходи органічно доповнюють, зумовлюють і збагачують один одного й утворюють системну цілісність [19, с. 111]. У контексті завдань дослідження визначено основні методологічні підходи стосовно фармакологічної підготовки майбутніх лікарів до оволодіння фаховими компетентностями та програмними результатами навчання у медичних закладах вищої освіти: міждисциплінарний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, комунікативний, компетентнісний, аксіологічний, контекстний і полікультурний. Розглянемо деякі з них.

Одним з провідних педагогічних підходів при вивченні фармакології є міждисциплінарний підхід, що являє собою інтегральні характеристики якості підготовки майбутніх лікарів, пов'язані зі здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань, умінь і способів діяльності щодо певного міждисциплінарного кола питань. Міждисциплінарний підхід – є методом пізнання, що виникає на межі різних наукових дисциплін [12, с. 16].

Міждисциплінарна інтеграція в медичній сфері проводиться за трьома основними напрямками. Спочатку визначаються дисципліни, їхні розділи, попередні теми (забезпечувальні), базові (основні), щодо вивчення теми даного заняття. На наступному етапі визначаються наступні предмети їх розділи, теми, в яких надалі будуть застосовувати матеріали цієї теми заняття. Такі дисципліни називають наступними, що забезпечуються. На третьому етапі планується встановити внутрішньопредметні зв'язки, що передбачають інтеграцію вивчаємої теми з попередніми і наступними темами даної дисципліни. Міждисциплінарний підхід при вивченні фармакології є одним з найбільш ефективних способів підвищення якості підготовки майбутніх лікарів [16, с. 8]. В його основі знаходиться здатність цільового осмислення застосування комплексу знань, умінь і способів діяльності щодо певного кола питань. Загальна спрямованість міждисциплінарного підходу в освіті полягає в можливості дозволити сформувати культуру цілісного світогляду майбутнього лікаря. Цей

підхід відображає інтегральні тенденції в розвитку фармакології.

Саме в системі охорони здоров'я система між-предметної інтеграції та комплексний підхід до опанування ОПП «Медицина» є безумовно необхідною. Системний міждисциплінарний метод навчання дозволяє підготувати майбутнього лікаря з новим рівнем мислення [7, с. 209].

Термін «інтеграція» (від лат. *integrum* – ціле, *integration* – відновлення) означає поєднання, взаємопроникнення. Інтеграція навчального процесу у вищих медичних закладах відбувається за принципом послідовно вивчення освітніх компонент і «комплексування» навчання. У медичному закладі вищої освіти викладання здійснюється так, щоб знання одного предмету були основою для вивчення наступної. Методичне опрацювання змісту навчальних предметів полягає в систематизації матеріалу отриманого при вивченні різних дисциплін. В медичному закладі вищої освіти міжпредметна інтеграція формує спроможність здобувачів освіти логічно мислити при вирішенні проблематичних питань, розвиває професійну ініціативність та відповідальність [7, с. 210].

Реалізація міжпредметних зв'язків у медичному закладі вищої освіти – це один з необхідних дидактичних засобів формування у студентів професійних знань, вмінь і навичок. Також важливо, щоб отримана інформація при вивченні попередніх дисциплін не дублювалася в наступних, а мотивувала для навчання студентів.

Формування міждисциплінарної інтеграції у медичному вузі відбувається послідовно і розпочинається з вивчення циклів освітніх компонент розпочинається з циклу загальної підготовки продовжуються циклом професійної підготовки і циклом практичної підготовки [16, с. 8]. Також на кожному курсі додатково відбувається вивчення вибіркового освітнього компонент. Існує й горизонтальна інтеграція, яка дозволяє здійснювати об'єктно-орієнтоване навчання і досягти кращої міжпредметної інтеграції. При горизонтальній інтеграції основним елементом є об'єкти майбутньої професійної діяльності лікаря. При цьому навчальні дисципліни об'єднуються для вивчення функціональних систем і органів у нормі та патології [20, с. 87].

Діяльнісний підхід – це підхід, при якому основна увага приділяється соціальній сутності особистості. Він дозволяє досліджувати і проектувати освітній процес виходячи з закономірностей організації людської діяльності. Здатність набувати практичні результати навчання та застосовувати теоретичні знання на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи та розвиток ключових компетентностей забезпечує діяльнісний підхід в освіті. Цей педагогічний підхід сприяє виробленню у майбутніх лікарів професійних умінь планувати,

організовувати, проводити постійну професійну самоосвіту, оскільки на фармацевтичному ринку постійно з'являються нові лікарські препарати, а також контролювати, аналізувати і оцінювати отримані результати.

Можна сказати, що особистість у даному випадку розглядається як сукупність соціальних характеристик, властивостей та якостей, які людина, зокрема майбутній лікар набуває під час предметної діяльності. Цей підхід реалізується при вивченні фармакології шляхом взаємодії викладача і здобувача освіти та направлений поряд із засвоєнням знань, умінь та навичок, також на організацію професійної діяльності майбутнього лікаря. Зазначають, що професійні якості викладача впливають на навчальну, пізнавальну діяльність студента, а також на результати педагогічно-навчальної діяльності, яка забезпечує розвиток особистісних рис і якостей майбутнього лікаря, формує ставлення, інтереси, професійні, ціннісні орієнтації [1, с. 5].

Діяльнісний підхід – це єдність особистості та діяльності, процес спрямований на становлення свідомості людини та її особистості в цілому. При цьому підході в педагогічній науці людина виступає як активний творчий «початок», саморозвиток і самоорганізація якої відбувається через діяльність та в процесі діяльності й людина стає самою собою [17, с. 269]. Зазначений підхід сприяє виробленню у майбутніх лікарів ставити перед собою мету, планувати, організувати, здійснювати самоосвітню діяльність, контролювати, аналізувати й оцінювати практичні результати навчання [1, с. 6].

Наступний підхід, що використовується при опануванні спеціальних (фахових, предметних) компетенцій та програмних результатів навчання при вивченні фармакології є особистісно-орієнтований підхід. Цей підхід опирається на систему взаємопов'язаних понять, ідей та способів дій, підтримує і забезпечує процеси самопізнання, самовдосконалення та самореалізації особистості майбутнього лікаря [22, с. 293]. Особистісно-орієнтований підхід до розгляду педагогіки як науки в якості методологічної бази опирається на твердження, що основою будь-якої педагогічної теорії є політика як концентрований вираз економіки і філософії. В історичному аспекті ідеї особистісно-орієнтованої освіти зверталися Сократ з його евристичним методом [22, с. 294]. Особистісно-орієнтоване навчання виникло в 90-х роках минулого століття і активно розвивалось [3, с. 3].

Цей підхід розроблено у працях українських вчених-педагогів А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, а також найшов відображення у працях В. Безпалько, В. Кременя О. Савченко. Також ці вчені розробили більшість положень, що покладені в основу сучасних

концепцій особистісно-орієнтованого підходу в навчанні. Особистісно-орієнтоване навчання – це цілісна психолого-педагогічна концепція, що охоплює різні сторони навчального процесу. Гриньова М.В. зазначає, що особистісно-орієнтований підхід визначає зміни характеру об'єкта і процесу навчання, а також основної схеми взаємодії викладача та студента. Замість схеми взаємодії викладач – суб'єкт педагогічного впливу і керування – об'єкт впливу, повинна зайняти місце схема суб'єкт – суб'єктного рівно партнерського навчального співробітництва викладача і студента у сумісному дидактично організованому викладачем розв'язанні навчальних задач.

Суть особистісно-орієнтованого підходу з позиції того, кого навчають, на думку І. Зимньої (1997) полягає в організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, гарантуванні безпеки особистісного прояву; формуванні активності здобувача освіти, його готовності до вирішення проблемних завдань; забезпечення поєднання зовнішніх і внутрішніх мотивацій студента; отримання задоволення від розв'язання навчальних задач і завдань у співпраці з іншими студентами; забезпеченні умов для само оцінювання, самореалізації та само актуалізації особистості студента; зміни позиції викладача як передавача контролера знань на позицію фасилітатора, тобто помічника, діяльність якого спрямована не на передачу знань, а на організацію діяльності студента [23, с. 237].

При особистісно-орієнтованому підході при викладанні фармакології викладач враховує особливості майбутнього лікаря такі як: мислення, увага, сприйняття, уява, особливості емоційної сфери, особливості поведінки, темп діяльності, стиль навчання, фізичні особливості, працездатність, схильності, загальні здібності, інтереси, спрямованість особистості, рівень успішності з суміжних предметів. При викладанні матеріалів по окремим темам, організації самостійної роботи та роботи студентської наукової групи враховуються всі ці особливості для підготовки вихованої цілісної, гармонійно розвиненої індивідуальності та повноцінності майбутнього лікаря.

Особистісно-орієнтований підхід відповідає на питання, що розвивати у майбутнього лікаря. Поряд з професійним набором якостей, що орієнтуються на державні інтереси, цей метод дає змогу розвивати індивідуальні здібності і схильності студента. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу відбувається шляхом зосередження уваги на особистих досягненнях студента, акценти ставити на намаганнях і прагненні до здобуття новітніх знань, підтриманні творчого підходу, самостійності та ініціативності [6, с. 56]. В основі особистісно-орієнтованого підходу знаходиться принципи самоактуалізації, індивідуальності, суб'єктивності, вибору, творчості і успіху, довіри і підтримки. Ці принципи особливо

актуальні при вивченні фармакології – комплексної та надскладної дисципліни.

Комунікативний підхід – в основі такої організації навчального процесу знаходиться комунікативна взаємодія майбутніх лікарів, що забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності [9, с. 75]. В основі цього підходу покладено процеси розуміння мовленевих явищ та навичок і вмінь їх застосовувати в комунікативній діяльності. Слід відзначити, що комунікативний компонент досить важливий у практичній діяльності лікаря формується на практичних заняттях, особливо під час усної відповіді. Цей компонент припускає володіння державною та/або англійською мовами, грамотною і розвиненою промовою, вмінням бачити і будувати логіко-композиційну основу для попередження та вирішення конфліктних ситуацій в колективі, роботу в групі на основі принципів поваги особистісних, етнічних, релігійних взаємин, відстоювання своєї точки зору, а також латинською термінологією. Вміння комунікувати також передбачає попередження і розв'язання конфліктних ситуацій при консультації пацієнтів і підлеглих медичних працівників [18, с. 24]. Важливим та дієвим для комунікативно-когнітивного підходу є використання завдань пізнавального характеру. Важливим для майбутніх лікарів при цьому підході є розгляд специфічної медичної та фармацевтичної термінології (назви лікарських препаратів і побічних реакцій при їх застосуванні), що в свою чергу викликає зацікавленість і мотивує їх до навчання та майбутньої роботи. Комунікативний підхід при вивченні фармакології активно використовується на інтерактивних заняттях, зокрема робота в «малих групах». Це спонукає здобувача освіти до ефективного сприйняття та опрацювання інформації, вираження своєї думки. Тому створюються умови для реалізації творчого потенціалу майбутнього лікаря.

Висновок. Фармакологічна підготовка майбутніх лікарів до професійної діяльності може бути ефективною в контексті синергії різних методологічних підходів. Вибір представлених підходів як методологічного підґрунтя визначений прагненням розкрити сутність процесу підготовки майбутніх лікарів, що сприяє досягненню інтегративного результату – оволодіння знаннями з фармакології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адарюкова Л.Б. Поняття «самонавчання» та «самоосвіта» в контексті дослідження поняття «самоосвітня компетентність». Наук. пр. ВНЗ «Донецький національний технічний університет». Сер. : Педагогіка, психологія і соціологія 2017, № 1(20), С. 4–9.
2. Бхаттачарджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках: навч. посіб. Вид. 2-ге перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с.

3. Виховання особистості. В 2 кн. Кн. 1. Особисто-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
4. Гнатовська К. Культурологічний підхід як засіб формування толерантності майбутніх фахівців. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 23. С. 96–100. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/view/4804>.
5. Гриньова В.М. Культурологічний підхід в педагогіці. *Гуманітарні науки*. 2013. №1. С. 8–14. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturologichniy-pidhid-v-pedagogitsi>
6. Дубасенко О.А. Технологічні засади впровадження особисто-орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 55–59. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42970835.pdf>
7. Інтеграція навчального процесу у вищих медичних закладах / М.М. Багрій та ін. *Вісник проблем біології і медицини*. 2010. Вип. 3. С. 209–211.
8. Калініна Л. Науковий дискус сучасних методологій організованого механізму управління в сфері освіти. *Рідна школа*. 2017. № 1-2. С. 8–17.
9. Колодницька О.Д. Комунікативна культура майбутнього лікаря. *Медична освіта*. 2021. №2 (додаток). С. 74–78.
10. Литвин А.Ф. Методологічні підходи до формування технологічної культури майбутніх учителів технологій у професійній підготовці. Збірник наукових праць. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 139. С. 162–172.
11. Максимюк С.П. Педагогіка : Навчальний посібник. Київ, Кондор, 2005. 667 с.
12. Міждисциплінарна інтеграція викладання біологічної хімії в медичному університеті / Е. Ю. Рождественский та ін. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник української медичної стоматологічної академії*. 2009. Т. 9, вип. (ч. 3). С. 249–251.
13. Медвідь В.Ю. Данько Ю.І., Коблянська І.І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.
14. Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень. Методологія наукової діяльності : навч. посіб., вид. 3-тє, перероблене / за ред. Д.В. Чернілевського, Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. 364 с.
15. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. О.П. Кириленко. Теніпіль: Економічна думка, 2012. 196 с.
16. Волощук Н. І., Пашинська О. С., Іваниця А. О., Таран І. В. Міждисциплінарна інтеграція як фактор удосконалення викладання фармакології у медичному виші. *Медична освіта*. 2016. №4. С. 8–11.
17. Москалець, В. П. Проблема вивчення поняття «готовність до професійної діяльності» у психології. *Вісник Національного університету оборони України: питання психології*. 2014. 4 (41). С. 268–273.
18. Практики комунікативної культури в медичному закладі. Пацієнт-центрований підхід, 2020. 72 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/596/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%B%D0%B8%D0%BA_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-web_final.pdf
19. Стогній А. Методологічні підходи до навчальної дисципліни «Загальні технології харчових виробництв» у процесі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2016. Вип. 9. С. 110–114.
20. Чечотіна С.Ю. Актуальність упровадження міждисциплінарної інтеграції при вивченні фармакології. *Український стоматологічний альманах*. 2013. №4. С. 86–89.
21. Шабанова Ю.О. Ш 12 Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. Магістратури; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. 120 с.
22. Шишкін В.Г. Особисто-орієнтоване навчання майбутніх учителів технологій. Серія 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2013. Вип. 40. С. 292–297.
23. Юрій М. Антропологія: навч. посібник. Київ : Дакор, 2008. 421 с.
24. Hede S., Flatau A., Wilson D. Integrating threshold concepts with reflective practice: discussing a theory-based approach for curriculum refinement in dental education. *Eur. J. Dent. Educ.* 2018. Vol. 22(4). P. 687–697.
25. WHO Global Health Workforce. World Health Organization (2020). URL: <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/topic-details/GHO/health-workforce>